

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА ПРИКЛАДІ СПІВРОБІТНИЦТВА З РЕГІОНАМИ ПРИКОРДОННИХ ДЕРЖАВ)

Рошко С.,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри європейської інтеграції та економіки факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету

В процесах глобалізації світової економіки міжнародні потоки інвестиційного капіталу відіграють надзвичайно важливу роль. У сучасному світі практично не залишилось країн, які не залучені в процеси міжнародного інвестиційного співробітництва. Економіка України сьогодні знаходиться в умовах структурної перебудови, реформування, що неможливо здійснити без залучення іноземних інвестицій. Це визначає особливу роль, яку відіграють інвестиції в нашій країні. Державне управління інвестиційною діяльністю має важливе значення для економіки в цілому, окремих галузей і регіонів. Економічна ситуація, яка склалась зараз в Україні, дуже складна. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інвестиційна активність. При цьому абсолютна більшість відтворювальних ресурсів ледве покриває фізичне зношування виробничого апарату, а чистого нагромадження (приріст основного капіталу) практично немає. Ця тенденція тісно пов'язана з явищами щорічного падіння обсягів капітальних вкладень, постійним зменшенням бюджетного фінансування народного господарства.

Саме тому потрібно будувати обґрунтовану інвестиційну політику держави, оскільки вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснює раціональні та ефективні заходи для виконання загальнодержавних, регіональних та місцевих соціально-економічних і технологічних програм, відтворює процеси на макро- й мікроекономічному рівнях. Саме держава повинна створювати сприятливий інвестиційний клімат з метою ширшого залучення іноземних інвесторів на взаємовигідних засадах.

Закарпатська область вже з початку 1990-х років відігравала активну роль у розвитку міжнародних відносин України на європейському напрямку її зовнішньої політики. Особливо вагомим був внесок Закарпаття у становлення і розвиток нової системи міжнародних стосунків незалежної Української держави з сусідніми постсоціалістичними країнами Центрально-Східної Європи - Угорщиною, Словаччиною, Польщею і Румунією. Серйозною базою для розвитку оновленого співробітництва були дружні зв'язки споріднених адміністративно-територіаль-

них одиниць, міст-побратимів і трудових колективів та інтенсивне прикордонне співробітництво України зі східноєвропейськими країнами.

Система міжрегіонального співробітництва України на межі XX-XXI століть будувалася на якісно відмінних принципах, ніж на попередньому етапі. В основу міжрегіональних і транскордонних зв'язків були покладені загальноєвропейські стандарти взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад та впроваджено види і форми співробітництва, апробовані в Європі. За участі Закарпаття впроваджено першу багатосторонню форму транскордонного (міжрегіонального) співробітництва України з державами Центрально-Східної Європи. У лютому 1993 року була заснована міжнародна асоціація «Карпатський Єврорегіон» для інтенсифікації економічних, екологічних, культурних зв'язків та політичного співробітництва сусідніх країн.

Інтеграція держав Центральної Європи в Європейський Союз привела до зміни геополітичної ситуації на європейському континенті, що, в свою чергу, вимагає коригування політики ЄС щодо країн, які знаходяться у безпосередньому сусідстві. Завдання формування нових форм транскордонних відносин та інвестиційного співробітництва є особливо важливим для прикордонних громад і регіонів України, яка з травня 2004 р. набула статусу безпосереднього сусіда розширеного Європейського Союзу.

Слід зазначити, що питання участі Закарпаття в транскордонному співробітництві України з державами Центрально-Східної Європи розглянуто у працях Кушніра Б., Мікловди В., Лендела М. [6], Передрія О.С., Студеняка П.Ю., Устича С.І., Дяченка Б.І. [7] та інших науковців. Однак питання інвестиційного співробітництва Закарпатської області з регіонами прикордонних держав, зокрема, Словаччини, Польщі, Угорщини та Румунії після розширення ЄС у 2004 та 2007 роках висвітлено у науковій літературі недостатньо.

Мета нашої статті - проаналізувати розвиток інвестиційної сфери Закарпатської області на сучасному етапі та прослідкувати надходження прямих та портфельних іноземних інвестицій із прикордонних регіонів сусідніх держав, окреслити можливі шляхи покращення інвестиційної привабливості краю.

Методологічно стаття побудована на аналізі статистичної інформації, використано метод порівняльно-економічного аналізу, а також застосовано аналіз динамічних рядів.

Становлення нової системи співробітництва Закарпаття з сусідніми прикордонними регіонами постсоціалістичних держав було значним чином пов'язано із загальною специфікою перехідного періоду в міждержавних відносинах на межі 1980-1990-х років. Антитоталітарні революції в східноєвропейських країнах, ліквідація «радянського табору», розпад СРСР та здобуття Україною незалежності, припинення біполярного протистояння в світі і на європейському континенті об'єктивно вели до якісної зміни системи прикордонного співробітництва.

У 1993 році Україна приєдналася до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадрид 21 травня 1980 року. Як уже було згадано, у лютому 1993 року була заснована міжнародна асоціація «Карпатський Єврорегіон». Саме ці події і визначили початок нового етапу в розвитку прикордонного співробітництва у Карпатському регіоні [1, с.123].

Геополітичне розташування прикордонних регіонів України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії сприяє тісному економічному співробітництву з врахуванням регіональних інтересів кожної держави, їх гармонізації з національними пріоритетами, основними тенденціями міждержавного співробітництва.

У даному аспекті на особливу увагу заслуговують прикордонні території Карпатського регіону, які знаходяться на перехресті трансєвропейських та євразійських торгових шляхів, енергетичних та інфраструктурних мереж.

Загальною характеристикою цільової території є низький рівень економічного розвитку у порівнянні із загальнонаціональними показниками. Економічна активність, в основному, зосереджена в містах. Незважаючи на динамічний розвиток сфери послуг, значна кількість можливостей, зумовлених прикордонним розташуванням територій, не використовується. До спільних рис також належать існування застарілої техніки і технології промисловості, нестача інновацій у виробництві. Недостатнім є рівень залучення іноземних інвестицій. Надходження прямих іноземних інвестицій в адміністративні області регіону відображає таблиця 1.

Таблиця 1.

ПИ в адмінобласті регіону Українських Карпат у 2004-2005 р.

(млн. дол. США) [9, с. 285; 10, с. 272].

Адмінобласті регіону	На початок 2004 року	На кінець 2004 року	На початок 2005 року	На кінець 2005 року
Закарпатська	186,6	244,3	244,3	261,3
Івано-Франківська	96,0	120,9	120,9	134,9
Львівська	304,9	350,1	358,2	382,3
Чернівецька	20,2	24,4	24,5	30,0
Разом по регіону	602,7	739,7	747,9	808,5
Довідково: Україна	6794,4	8353,9	9047,0	16375,2
Регіон в % до України	8,9	8,9	8,3	4,9

З наведеної таблиці видно, що із 27 регіонів України на чотири регіони Українських Карпат на кінець 2004р. припадало близько 9% прямих іноземних інвестицій, а на кінець 2005 р. - близько 5%. Закарпаття посідає друге місце серед адміністративних областей регіону Карпат України щодо обсягу ПИ в економіку області та перше місце в розрахунку на одного мешканця.

Основною проблемою ринку праці є невідповідність між вимогами роботодавців та типом кваліфікації потенційних працівників. Водночас, значний відсоток незайнятого населення, підвищення рівня кваліфікації молоді, конкурентоздатний рівень оплати праці можуть стати привабливими чинниками для потенційних інвесторів,

що надалі сприятиме економічному розвитку регіону.

Словаччина - одна з чотирьох європейських країн, з якими межує Закарпатська область. Враховуючи традиційні зовнішньоекономічні, культурні, етнічні зв'язки, а також спільний кордон, протяжністю 98,5 кілометра, співпраця з цією країною в економічному напрямку завжди була перспективною для закарпатських підприємців.

З прийняттям Законів «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності в Закарпатській області» та «Про спеціальну економічну зону Закарпаття» значно поживавилася робота по залученню іноземного капіталу в розвиток економіки області через реалізацію інвестиційних проектів (табл. 2).

Таблиця 2.

**Реалізація інвестиційних проектів на території
пріоритетного розвитку за країнами-інвесторами [2, с.247].**

Інвестори	Передбачено проектами	Надійшло з початку реалізації проектів	У тому числі за 2005 р.	У % до обсягів, передбачених проектами
По області	212688	56701	9907	26,7
Чеська Республіка	926	913	200	98,6
Угорщина	139127	10625	4043	7,6
Польща	26441	15143	3843	57,3
Словаччина	3658	2404	385	65,7
Разом	170152	29085	8471	17,1
Аналізована група країн у % до всіх інвестицій	80,0	51,3	85,5	

Словацькі інвестиції вкладені у 77 підприємств області, частка яких складає 9,2 % до надходжень від реалізації проектів аналізованих країн. Географія їх походження досить широка: міста Міхаловце, Кошице, Вранов, Братислава, Требішов, Мартін, Прешов, Трнава.

Плідна співпраця спостерігається в таких галузях, як деревообробна, легка, харчова промисловість, машинобудування та туризм. Найбільш питомі обсяги словацьких інвестицій спрямовані в: промисловість - 67,5%; деревообробне виробництво та виробництво виробів з деревини - 21,8 %; харчову промисловість та перероблення сільгосппродуктів - 11,5 %; машинобудування - 3,2 %; інше виробництво - 6,4 %; оптову та роздрібну торгівлю - 15,4 %; будівництво - 8,7 %; сільське господарство - 3,2 %; транспорт - 5,0 %; інше - 0,2 %.

Цілий ряд угод, підписаних між Урядами України та Словаччини сприяв активізації зовнішньоекономічних зв'язків між нашими державами. Це позитивно вплинуло і на динаміку зовнішньоекономічного обороту Словаччини та Закарпаття. Серед країн світу, що співпрацюють із Закарпаттям, частка Словаччини в обсягах зовнішньої торгівлі

становить близько 5 %. Правда, необхідно відзначити, що в останні роки зменшилися обсяги туристичних послуг, на що значною мірою вплинуло введення візового режиму перетину українсько-словацького кордону.

Українсько-словацьке співробітництво має довготривалу історію. Уже традицією стало щорічне проведення українсько-словацького Дня добросусідства на спільному кордоні, відзначення спільних свят та проведення різноманітних конференцій. Між Закарпатською областю та Кошицьким і Пряшівським краями Словаччини укладено рамкові угоди про співробітництво, якими передбачено розширення співпраці між закладами освіти та вищими навчальними закладами в забезпеченні освіти і духовних потреб словацької національної меншини в Закарпатській області.

Останні роки характеризуються також активізацією портфельних іноземних інвестицій в економіку області. В цілому надходження інвестицій в економіку Закарпаття з Польщі, Словаччини, Угорщини і Чеської Республіки відображено у таблиці 3.

Таблиця 3.

Портфельні іноземні інвестиції в економіку області по країнах [10, с. 310].

	Тис. дол. США					Відсотків до підсумку				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Інвестиції - всього	155	177	423	829	1022	100	100	100	100	100
Польща	-	-	-	5	5	-	-	-	0,6	0,5
Словаччина	--	105	105	105	109	-	59,3	24,8	12,6	10,6
Угорщина	25	33	49	51	115	16,1	18,6	11,7	6,1	11,2
Чеська Республіка	-	-	-	-	23	-	-	-	-	2,2

З наведеної таблиці видно, що портфельні інвестиції з Угорщини постійно зростають, зі Словаччини дещо зросли у 2005 р., з Польщі залишилися на постійному рівні. У 2005 р. в економіку області вперше за останні роки надійшли портфельні інвестиції з Чеської Республіки.

Значно поживались міжнародні контакти туристичних організацій і фірм області із туристичними організаціями Польщі і, зокрема, сусіднього Підкарпатського воєводства.

Укладена двостороння Угода про співпрацю між Ужгородським національним університетом та Сілезькою медичною академією з питань надання спеціалізованої кардіологічної допомоги населенню Закарпатської області та обміну досвідом по впровадженню сімейної медицини.

Творчі зв'язки з колективами художньої самодіяльності Польщі підтримують аматори В.Березнянського, Міжгірського, Воловецького районів. Обмін концертами, зустрічі аматорських і професійних колективів носять епізодичний характер.

Основою для співробітництва України та Угорщини діюча нормативно-правова база і укладені угоди про співробітництво на рівні області, міст.

У першу чергу це Угода між Закарпатською облдержадміністрацією і Саболч-Сатмар-Березькою областю Угорщини про співпрацю [10, с. 34].

За участю угорського капіталу в області працює 170 суб'єктів підприємницької діяльності. Найбільш привабливими для угорських інвесторів є міста Ужгород, Мукачево, Берегово та Берегівський район. За видами економічної діяльності угорські інвестиції спрямовані наступним чином:

- у промисловість - 19,9 млн. дол. США (77,2 % від загального обсягу);
- в обробну промисловість - 15,9 млн. дол. США (61,6%);
- у виробництво електроенергії, газу та води 4.0 млн. дол. США (15,6 %);
- в охорону здоров'я та соціальну допомогу 1.1 млн.дол.США (4,0%);
- у сільське господарство, мисливство та лісове господарство - 0,7 млн. дол. США (2,5 %);
- готелі і ресторани - 0,6 млн. дол. США (2,5 %);
- транспорт і зв'язок - 0,6 млн. дол. США (2,5 %);
- операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам - 0,1 млн. дол. США (0,5 %);

Активно співпрацюють з угорськими туроператорами закарпатські туристичні агенції. Восени 2002 р. запрацювало зареєстроване у Великоберезнянському районі спільне українсько-угорське підприємство ТОВ «Шому-Тур». Його діяльність спрямована на прийом угорських туристів на власній базі розміщення - турготелі «Урочище».

Управління освіти і науки обласної державної адміністрації підтримує тісні зв'язки з різними громадськими товариствами і об'єднаннями національних меншин, робить все необхідне для якнайповнішого задоволення освітніх потреб представників усіх національностей краю.

Із країн, що межують із Закарпатською областю, на Румунію в 2004 році припадало лише 0,8 % загального обсягу зовнішньої торгівлі області з цими країнами та 0,2 % загальнообласного торговельного обороту. Експортувалися в Румунію харчові продукти - 36,1 % від загального обсягу експорту, зерно - 19,3 %, мило та мийні засоби - 14,1 %, сіль - 2,3 %. Імпортувалися з Румунії хімічні волокна - 35,3 %, іграшки - 26,3 %, одяг - 13,6 %, вовна - 9,8 %, скло - 7,9 %. Іноземні інвестиції в економіку Закарпаття з боку румунської сторони відсутні [12, с.19].

У даний час область зацікавлена у питанні залучення інвестицій із Румунії у розвиток Солотвинського солерудника. Також є зацікавлення у залученні інвестицій у м'ясопереробну промисловість та переробку плодів та овочів. У розвитку тваринництва перспективним напрямком є співробітництво з конезаводами Румунії по покращенню генофонду коней гуцульської породи.

Висновки

Закарпатська область у найближчі роки відіграватиме значну роль у розвитку можливих форм співробітництва України та ЄС. Це пояснюється, зокрема, розташуванням регіону на перетині українського кордону з чотирма державами, які набули членства в ЄС, утворенням територіями Закарпатської області та сусідніх адміністративно-територіальних одиниць Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії єдиного та, з географічної точки зору, компактного транскордонного регіону, об'єданого взаємодоповнюючою структурою економіки, традиційними зовнішньоекономічними зв'язками, рівнем розвитку людських ресурсів.

Одним із основних завдань на сьогоднішній день є створення необхідної інфраструктури для використання позитивного впливу сусідства з прикордонними країнами-членами Європейського Союзу та формування ефективної державної інвестиційної політики.

В Україні є великий потенціал для того, щоб інтегруватись у світовий ринок інвестицій: динамічна економіка, значний ринок збуту, дешева та якісна робоча сила, стратегічне розміщення та розмаїття ресурсів. Але на даному етапі цього не достатньо, щоб інвестиційний клімат України, у тому числі і Закарпаття, став привабливим для іноземних інвесторів.

Першочерговим завданням для нашої країни є створення сучасної і досконалої законодавчої

бази та правового середовища, здатного привернути увагу інвесторів й ефективно спрямувати їхні капіталовкладення на відновлення та забезпечення подальшого зростання виробництва.

Урядова політика у сфері надходження інвестицій повинна бути спрямована не лише на усунення перешкод на їх шляху, але й, насамперед, на покращення умов функціонування внутрішнього бізнес-середовища. Застосування інвестиційних стимулів без проведення необхідних структурних реформ є малоефективним і може призвести до неоднозначних наслідків. Необхідним є застосування системного підходу з пріоритетом вдосконалення роботи органів влади на всіх рівнях.

Притоку іноземних інвестицій повинна сприяти реформа правового середовища аналогічна то-

му, яка прийнятна в розвинутих країнах. Таке середовище обумовлює використання відповідного регулювання, коли приймаюча сторона та іноземний інвестор виступають в ролі рівноправних сторін у відносинах, що базуються на договірній основі.

Важливим моментом поліпшення юридичної основи залучення іноземних інвестицій повинно стати підключення України до міжнародної системи правового забезпечення в сфері інвестиційної діяльності.

Таким чином, подальший розвиток економіки України потребує розробки виваженої стратегії залучення інвестицій. Вона має бути спрямована на залучення довгострокових прямих іноземних інвестицій у стратегічно важливі галузі економіки України і краю.

Список використаних джерел:

1. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (версія українською мовою). - Братислава, 1999. - С123.
2. Закарпаття 2005. Статистичний щорічник / Державний комітет статистики. Головне управління статистики у Закарпатській області. - Ужгород, 2006. - 592 с.
3. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» від 24 грудня 1998 року № 357- XIV // ВВР. - 1999. - №7.
4. Закон України «Про спеціальну економічну зону Закарпаття» від 22 березня 2001 року № 2322 - II // ВВР. - 2001. - №23.
5. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1862- IV // ВВР України. - 2004. - № 45.
6. Кушнір Б., Мілорда В., Лендел М. Транскордонне співробітництво в умовах розширення ЄС на Схід. - Ужгород: Карпати, 2006.
7. Передрій О.С., Студеняк П.Ю., Устич С.І., Дяченко Б.І. Прикордонне співробітництво Закарпатської області із суміжними територіями сусідніх держав (1945-1990 рр.) // Нариси історії Закарпаття. - Ужгород, 2003. - Т.3. - С.232-252.
8. Програма сусідства Угорщина-Словаччина-Україна INTERREG III АЯАС15 СВС 2004-2006.
9. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Державний комітет статистики України. - К.: Консультант, 2005.-592 с.
10. Статистичний щорічник України за 2005 рік/Державний комітет статистики України. - К.: Консультант, 2006. - 576 с.
11. Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004-2011». Проект. - Ужгород: Закарпаття. - 46 с.
12. Neighbourhood Programme Romania-Ukraine 2004-2006. Joint Programming Document. 30 June 2004. - 58 p.

Аннотація

В данній статтє рассматриваетсє развительє инвеститорноннє сферє Закарпатсконнє облєстнє на совремннєм этапє и проанализировано поток иностранннєх инвеститорннєх в развительє ее эконнємнкнє с Польшнє, Словакнє, Венгрнє и Чешсконнє Республнкнє. Отдельное вниманнє обращаетсє на развительє сотруदनнєства в сферє турнєзмє, образованнє, культурє.

Summary

The article deals with the current development of the investment sphere in Transcarpathian region, and also the flow of the foreign investments to its economics from Poland, Slovakia, Hungary and Czech republic is analyzed. The special attention is paid to the development of cooperation in the field of tourism, education and culture.